
A „Zöld Kriminológia és Green Deal” című Humboldt konferencia eredményei

Gerhard Dannecker* - Jacsó Judit**

2024. március 4-5-én a Heidelbergi Egyetem és a Miskolci Egyetem "Zöld kriminológia és Green Deal: Környezet- és klímavédelem – a büntetőjog halaszthatatlan feladata" címmel nemzetközi konferenciát tartott, amely az Alexander von Humboldt Alapítvány által finanszírozott "A vállalatok és a vállalatokban való büntetőjogi felelősség rendszerezéséről" című partnerségi projekt keretében valósult meg.¹ Az intézeti partnerség célja a vállalkozások büntetőjogi felelősségével kapcsolatos gyakorlati tapasztalatok és ismeretek rendszerezése, a technológiai és társadalmi változásokra adott büntetőpolitikai válaszok megvitatása a tudományos élet és a gyakorlat képviselőinek, a doktoranduszoknak és a joghallgatóknak a bevonásával, illetve jogösszehasonlító elemzés elvégzése és új megoldási koncepciók kidolgozása. A konferencia célja, hogy keretet adjon egy tudásalapú, inter- és intradiszciplináris diskurzusnak a zöld kriminológiáról és az Európai Unió zöld megállapodásáról.

Results of the Humboldt Conference on "Green Criminology and the Green Deal"

This article aims to presents and summarize the most important points of the international conference "Green Criminology and Green Deal: Environmental and Climate Protection - an Urgent Task of Criminal Law". The conference was organized by the University of Heidelberg (Prof. Dr. Dr. h.c. Gerhard Dannecker) and the University of Miskolc (Prof. Dr. Judit Jacsó) on 4-5 March 2024 within the framework of the partnership project "On the Systematization of Criminal Liability in Companies and Corporations", funded by the Alexander von Humboldt Foundation. The fourth conference aimed to provide a framework for a knowledge-based, inter- and intra-disciplinary discourse on green criminology and the European Union's Green Deal.

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2025.1.176>

* Prof. Dr. Dr. h.c. Gerhard Dannecker (senior professzor, Heidelbergi Ruprecht-Karls Egyetem)

** Egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Wirtschaftsuniversität Wien.

Jelen beszámoló eredeti verziója német nyelven megjelent: Dannecker, Gerhard – Jacsó, Judit: Bericht über die internationalen Konferenz „Green Criminology and Green Deal” in: *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht (EuZW)*, 2024/24, pp. 1153-1158. Fordította: dr. Szikszai Dóra (Miskolci Egyetem PhD hallgatója)

¹ Az első Humboldt konferencián elhangzott előadások az alábbi folyóiratban jelentek meg: *European Integration Studies*, Vol. 17. No. 1. (2021) (<https://ojs.uni-miskolc.hu/index.php/eis/issue/view/33>); A második Humboldt konferencián elhangzott előadások az alábbi folyóiratban jelentek meg: *European Integration Studies*, Vol. 19 No. 2 (2023) (<https://ojs.uni-miskolc.hu/index.php/eis/issue/view/169>).

1. Hozzászólások a környezet- és klímavédelemhez

A konferenciát Prof. Dr. Szűcs Péter, a Miskolci Egyetem rektorhelyettese és Prof. Dr. Csák Csilla, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának dékánja nyitotta meg. Prof. Dr. Jan Schuhr, a Heidelbergi Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának dékánja megnyitó beszédében kitért a környezetvédelem és a büntetőjog sajátos kapcsolatára, és kiemelte, hogy a büntetőjog különleges helyet foglal el a jogrendszerben. Ezért a büntetőjog autonómiáját mindig figyelembe kell venni és be kell tartani, még a környezetvédelemre irányuló intézkedések esetében is. Ezen túlmenően a közigazgatási jog központi szerepet játszik az éghajlat- és környezetvédelemben, ezért a környezetvédelmi büntetőjog közigazgatási járulékoságának kérdései, és az ezt kijátszó cselekmények kezelése. figyelmet igényelnek. Ezt követően a projektvezető, Prof. Dr. Dr. h.c. Gerhard Dannecker ismertette a konferenciakoncepcióját. Hangsúlyozta, hogy a különböző jogágak közötti diskurzus mellett az interdiszciplináris megközelítés elengedhetetlen ahhoz, hogy tudásalapú döntéseket hozhassunk. A tudományos szempontok pusztán egymás mellé helyezésén túl kell lépni, ha gyümölcsöző tudásgyarapodást akarunk elérni. Az intézeti partnerség keretében tartott rendezvény célja, hogy a környezet- és klímavédelem aktuális problémáit megragadja, kutatási perspektívákat és az élet alapjainak védelmét javító megoldási javaslatokat dolgozzon ki, beleértve az Európai Unió tagállamai általi végrehajtást is (lásd 4. pont). Az Európai Unió megmutatta, hogy a jog által is létre lehet hozni egy egységet. Ehhez pedig egy utópia követésére van szükség, amelyre a büntetőjog különösen alkalmas annak értékorientáltsága miatt.

2. Előadások

2.1. Környezet- és klímavédelem interdiszciplináris szemszögből. A rendezvény első, "Környezet- és klímavédelem interdiszciplináris szemszögből" című szekcióját Prof. Dr. Dr. h.c. Gerhard Dannecker elnökletével Prof. Dr. Polt Péter, Magyarország legfőbb ügyésze nyitotta meg, aki ismertette a környezeti bűncselekmények elleni küzdelem jelenlegi helyzetét Magyarországon, és így átfogó betekintést nyújtott a magyar ügyészi gyakorlatba és tapasztalatokba. A környezetvédelmi büntetőjog gyakran a szervezett bűnelkövetés egyik formája, amely határokon átnyúlva valósul meg, így a bűnüldöző hatóságok részéről nemzetközi együttműködést igényel a dokumentumokhoz és információkhoz - különösen a nyilvántartásokhoz - való hozzáférés, valamint a szakértői tudás megszerzésének érdekében. A magyar tapasztalatok szerint a környezeti bűnözés gyakran kapcsolódik olyan súlyos bűncselekményekhez, mint az emberkereskedelem, a terrorizmusfinanszírozás és a kiberbűnözés. Ebben jelentős szerepet játszanak a bűnszervezetek. A hatékony küzdelem érdekében szükség van az Európai Unióban jól működő információcserére, különösen a közigazgatási hatóságok szintjén, valamint a büntetőeljárással összehangolt lefolytatására az érintett országokban. Az ilyen megállapítások fényében nem kérdéses, hogy még az

Európai Unió tagállamai is, amelyek az uniós jogi célok megvalósítása során általában nemzeti utakat követnek, különösen a klíma- és környezetvédelmi büntetőjog területén elkötelezettek a közös cél, azaz az életfeltételek megvédése iránt.

Dr. Szabó-Tóth Kinga, a Miskolci Egyetem Alkalmazott Társadalomtudományi Intézetének igazgatója ezután az éghajlatvédelem szociológiai aspektusait, különösen a természetbe történő beavatkozásokat és azok megítélését tárgyalta, valamint ezen beavatkozások társadalmi következményeinek kommunikációját. Kiemelten foglalkozott a fenntarthatóság és az ellenálló képesség társadalmi szempontból való szükségességével, amelyet a gazdasági szempontok mellett szintén figyelembe kell venni. Szociológiai kérdéseket is be kell vonni, például az állam, a magánszektor és a civil társadalom szereplői közötti kooperatív döntéshozatali folyamatokba, az erőforrásokhoz való hozzáférés és az azok elosztása terén fennálló egyenlőtlenségek területein. Ezek interdiszciplináris kérdések, amelyekkel a környezet és a fenntarthatóság dinamikája miatt a szociológia már nem foglalkozhat csupán egyedül, vagy csak nemzeti szinten. A társadalmi-gazdasági rendszereket a megváltozott keretfeltételekhez kell igazítani, és bővíteni kell a környezet- és kockázatszociológiai szakértelmet. A megváltozott feltételek megváltozott szemléletet és megközelítést igényelnek. A status quo megváltoztatása azonban nem könnyű vállalkozás, mert a tanult és begyakorolt magatartásformák elhagyása olyan új szemléletmódot igényel, amely már nem egyoldalúan a profitmaximalizálásra irányul, hanem a társadalmi célokat helyezi előtérbe, úgy mint a társadalmi befogadás, a munkahelyteremtés, a fenntarthatóság stb. Magyarországon azonban a lakosság jelentős része tagadja a klímaváltozást, így az új megközelítések társadalmi elfogadottsága alacsony.

Dr. Szép Tekla egyetemi docens (a Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézetének intézetigazgató-helyettese ezt követően az éghajlatvédelem gazdasági perspektíváit elemezte. Hangsúlyozta, hogy a jelenlegi gazdálkodási mód a gazdasági tevékenység természeti alapjait rombolja, vagy legalábbis veszélyezteti, ezért a természettel és a környezettel összhangban lévő zöld gazdaságra van szükség. Olyan modellre, amely figyelembe veszi a társadalmi hatásokat, és többé nem kizárólag a növekedés és a profit kritériumaira összpontosít - a jövő generációk és a társadalmi hatások elhanyagolása mellett. A célnak társadalmi jólétre irányuló gazdasági fejlődésnek kell lennie, amelyben a környezetvédelem és a gazdasági fejlődés nem ellentétesek egymással, hanem egymástól függenek. Itt különösen jelentőssé válik a mérnöki és anyagtudományokkal folytatott interdiszciplináris diskurzus, például az energia- és anyaghatékonyság növelése, valamint a nemzetközi versenyképesség szempontjából fontos környezeti és hatékonysági technológiák alkalmazásának és továbbfejlesztésének fokozására irányuló nyomás tekintetében. Továbbá a jövő zöld piacainak gazdasági esélyei a fenntartható vízgazdálkodástól és mobilitástól, valamint a környezetbarát hulladékgazdálkodástól és újrahasznosítástól függenek. Az előadó hangsúlyozta, hogy a szűken értelmezett gazdasági egyensúly helyett a pozitív általános egyensúly a döntő. Az éghajlat- és környezetvédelem területén azonban Magyarországon eddig kevés előrelépés történt.

Dr. Szalontai Lajos, a Miskolci Egyetem Műszaki, Föld- és Környezettudományi Karának mérnök-kutatója ezt követően a mérnöki tudományok követelményeivel foglalkozott, amelyek az emberi élet- és a termelési terek megőrzését és fejlesztését célozzák. Ez egyrészt az alapvető és strukturális ökológiai problémákra való reagálást jelenti, amely az energia- és erőforrás-fogyasztás nagymértékű csökkentéséhez vezet, illetve az erőforrások környezetbarát felhasználását, mint az éghajlatváltozásra és az ökoszisztémák megzavarására adott választ. Másrészt vannak olyan műszaki problémák, amelyek speciális mérnöki megoldások kidolgozását igénylik. Konkrét feladatokkal illusztrálták a hatékony és fenntartható erőforrás-gazdálkodáshoz szükséges, tudományosan és technikailag megalapozott megoldások kidolgozásának kihívásait. Több projekt alapján - a kutatócsoport, amelyhez az előadó is tartozik, és hét Horizont-projektet is elnyert - bemutatásra került például, hogy nemzetközi együttműködések keretében kifejlesztettek egy "Robominer"-t, amely a volt bányák ásványkincseinek kitermelésére használható, illetve egy monitoring rendszert a felszíni és felszín alatti vizek által kimosódó vízben oldódó kőzetek megfigyelésére. Ugyanakkor világossá vált, hogy az infrastruktúra, valamint az egyes műszaki létesítmények és épületek ökológiai szemléletű tervezése és megvalósítása egyértelműen a társadalmi és jogi kereteken múlik.

A következő szekcióülésen, Prof. Dr. Farkas Ákos, a Miskolci Egyetem Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszékének egyetemi tanára szekcióvezetésével, az éghajlatváltozás állt a középpontban. Prof. Dr. Monika Bobbert, a Münsteri Egyetem Erkölcsteológiai szemináriumának vezetője az elővigyázatosság elvének alkalmazása során felmerülő nyitott kérdésekre és lehetséges vitákra hívta fel a figyelmet az éghajlatváltozás területén. Először is hangsúlyozta, hogy az elővigyázatosság elve a politikában és a jogban a kockázat elkerülését célozza; ettől meg kell különböztetni azonban az utógondozás és a veszélymegelőzés területeit. Összességében az elővigyázatossági elv az érintett tudományágak tudományos együttműködésének új formáit igényli. A kockázatokkal és a hatékony intézkedésekkel kapcsolatos ellentmondásos kérdések konstruktív megvitatásához új eljárásokat kell kialakítani, amelyek biztosítják, hogy a kockázatelemzések és az elővigyázatossági intézkedések nyitott kérdéseit és bizonytalanságait megbízhatóan azonosítani lehessen, hogy olyan döntések születhessenek, amelyek nem tartalmaznak sem érdekek által vezérelt elfogultságot, és nem követelnek túlzott elővigyázatosságot sem. A legtöbb esetben azonban nem léteznek egyértelműen helyes megoldások, csupán potenciálisan jobbak és rosszabbak. A vita során világossá vált, hogy az elővigyázatosság elve szilárdan rögzült a környezetvédelmi politikában és a környezetvédelmi jogban, és rugalmassága ellenére felelősséget ruház a különböző szereplőkre - egyénekre, vállalatokra, államokra és államközösségekre. Ez az elv csak különösen súlyos károk esetén zárja ki a felelősség csökkentését, és így egyértelmű hivatkozási pontot képez a politikai diskurzusban és a környezetvédelmi jogban is egyaránt. Az összetett ok-okozati láncolatok miatt gyakran nehéz előre látni és értékelni a jelenlegi cselekvések jövőbeli következményeit. Ezért olyan állami beavatkozásokra van szükség, amelyek a szabadság demokratikusan legitimált, arányos korlátozásához vezetnek, és a terhek igazságos elosztására irányulnak.

Dr. Lubinszky Mária pszichológus, a Miskolci Egyetem egyetemi docense és Fülöp Péter pszichológus, az Ipsos Market Research kutatási vezetője ezt követően az emberek sebezhetőségét és a fiatalabb generáció klímaszorongását vizsgálta, valamint áttekintést adott az éghajlatváltozás emberi pszichére gyakorolt hatásairól. Kiemelték, hogy a magyarországi gyerekeket és fiatalokat különösen érinti a klímaválság pszichológiai hatása, mert ők intenzíven foglalkoznak a saját jövőjükkel. A gyermekek és fiatalok azért is különösen sérülékeny csoportot alkotnak, mert a fejlődés érzékeny szakaszában vannak, és megküzdési mechanizmusaik kevésbé fejlettek, mint a felnőtteké. Szintén stresszt jelent, amikor a serdülők és fiatal felnőttek azt tapasztalják, hogy a remélt biztonság nem garantált. Ez a csoport gyakran reagál erre érzelmileg félelemmel, dühvel, frusztrációval vagy tehetetlenséggel. Emellett az éghajlati válság ismerete környezeti stresszfactoroknak való kitettséghez vezethet, és akut vagy másodlagos stresszbetegségeket okozhat. Ezek a nemzetközi szinten is megjelenő magyarországi empirikus eredmények hangsúlyozzák a környezetvédelem szükségességét és az Európai Unió tagállamok alkotmánybíróságainak azon szemléletét, amelyek központi jelentőséget tulajdonítanak a szabadságjogok és az alapvető jogok védelmének a klímavédelemmel összefüggésben.

Prof. Dr. Katharina Pabel, a Bécsi Közgazdaságtudományi Egyetem Európai és Nemzetközi Jogi Intézetének intézetigazgató helyettese az Európai Unió tagállamainak legfelsőbb alkotmánybíróságai - a német Szövetségi Alkotmánybíróság, a francia Conseil d'Etat, holland Hoge Raad, az osztrák Alkotmánybíróság és a svájci Szövetségi Legfelsőbb Bíróság - esetjogát tekintette át, és kommentálta az EJEB-nél még függőben lévő kérelmeket, amelyek nagykararaja időközben 2024. április 9-én megállapította a kérelmező svájci Klímaseniorok alapvető jogainak megsértését. Ebben szerepet játszottak a Párizsi Egyezményben meghatározott éghajlati célok. Ennek oka, hogy csak ezekre a célokra való hivatkozással voltak képesek a bíróságok meghatározni a szükséges védelem minimumkövetelményeit, amelyek be nem tartása az alapvető jogok megsértéséhez vezet. Az is világossá vált, hogy az éghajlatvédelmi aktivisták nagymértékben a bíróságok hatékonyságára támaszkodnak, hogy elérjék politikai céljaikat: az éghajlatvédelem előmozdítását és az államok erőfeszítéseinek fokozását az éghajlatvédelem területén. Ez azonban felveti a hatalmi ágak szétválasztásának és az alkotmányos joghatóság korlátainak jogpolitikai kérdését, amely ugyan képes lehet a környezetvédelmi és éghajlatvédelmi intézkedések ellenőrzésére, de nem helyettesítheti a többségi szavazást egy demokráciában.

2.2. Környezet- és klímavédelem intradisziplináris szemszögből. A második szekció, Prof. Dr. Róth Erika intézetigazgató (Miskolci Egyetem Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék) és Prof. Dr. Jacsó Judit (Miskolci Egyetem Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszékének vezetője) szekcióvezetésével, ezután a különböző jogterületek perspektíváival foglalkozott.

Az első előadó, Prof. Dr. Claudia Seitz, a Liechtensteini Hercegség Magánegyetemének professzora azt a kérdést vizsgálta, hogy milyen mechanizmusokat ismer el az éghajlat- és környezetvédelmi jog nemzetközi és uniós szinten az éghajlatváltozás kihívásainak kezelése érdekében.

Dr. Raisz Anikó, az Energiaügyi Minisztérium környezetért és körforgásos gazdaságért felelős államtitkára közvetlenül ezt követően magyar szempontból világította meg a különböző hatásmechanizmusokat. Mindkét előadás kiindulópontja az volt, hogy az éghajlatváltozás alapvető változásokat igényel az alacsony kibocsátású gazdaságra való áttérés érdekében. Ehhez a gazdaság strukturális átalakítására, valamint a fogyasztói magatartás alapvető megváltoztatására van szükség.

Hangsúlyozták, hogy az európai éghajlatvédelmi politika célja az éghajlatváltozás hatásainak enyhítése, az EU éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodása, valamint a környezetre és az éghajlatra káros tevékenységek csökkentése; ezt a politikát jelentősen befolyásolják a nemzetközi éghajlatvédelmi politikák, így például az ENSZ keretegyezménye (UN Climate Convention), a Kiotói Jegyzőkönyv és a Párizsi Egyezmény. Az EU energiapolitikai feladatainak megoldására 2015-ben kidolgozott "Energiaunió" stratégia² az energiaellátás biztonsága, az integrált belső energiapiac, az energiahatékonyság, a gazdaság dekarbonizációja, valamint a kutatás és az innováció pilléreire épül. Annak érdekében, hogy 2030-ig elérjék az éghajlat- és energiapolitikai célokat, 2018-ban elfogadták egy rendeletet³, amelynek célja a tagállamok éghajlat- és energiaügyi kérdésekkel kapcsolatos tervezési és jelentéstételi kötelezettségeinek egységesítése és átszervezése.

Ezenfelül az EU-tagállamoknak hosszú távú stratégiákat is ki kellett dolgozniuk a következő időszakra vonatkozóan 2050-ig, amelybe a nemzeti energia- és éghajlatvédelmi tervek (NECP) beilleszthetők. 2020 januárjában a magyar kormány közzétette a Nemzeti Energiastratégia és a Nemzeti Energia- és Éghajlatvédelmi Terv (NECP) aktualizált változatát, amely 2030-ig tartalmazza Magyarország klímapolitikai céljait, 2040-re való kitekintéssel.

Dr. Raisz Anikó hangsúlyozta a természetvédelem magas szintű elfogadottságát Magyarországon. Ez jó előfeltétele a hatékony klíma- és környezetvédelmi intézkedések meghozatalának és végrehajtásának. Fontos célként említette a klímasemlegességet, az ivóvízkészletek megőrzését, a biológiai sokféleség védelmét és a fenntartható környezetvédelem általánosan a fenntartható környezetvédelem szükségességét, amelyet az Európai Unió is követ, továbbá a műanyagszennyezés elleni küzdelmet a vegyianyag-stratégia részeként és a gyártók és beszállítók felelősségét a teljes magyarországi értékláncért egészen a termékek ártalmatlanításáig. Ebben már most is nagyfokú társadalmi konszenzus van. Magyarország számára azonban fontos olyan nemzeti megoldásokat találni az Európai Unió által kitűzött célok megvalósítására, amelyek minél költségsemlegesek, a magas szintű versenyképesség elérése érdekében.

² A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak, a Régiók Bizottságának és az Európai Beruházási Banknak A stabil és alkalmazkodóképes energiaunió és az előrettekintő éghajlat-politika keretstratégiája, COM/2015/080 final

³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1999 rendelete (2018. december 11.) az energiaunió és az éghajlat-politika irányításáról, valamint a 663/2009/EK és a 715/2009/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet, a 94/22/EK, a 98/70/EK, a 2009/31/EK a 2009/73/EK, a 2010/31/EU, a 2012/27/EU és a 2013/30/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv, a 2009/119/EK és az (EU) 2015/652 tanácsi irányelv módosításáról, továbbá az 525/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

Prof. Dr. Dr. h.c. Gerhard Dannecker, a Heidelbergi Egyetem egyetemi tanára az Európai Unió környezet- és éghajlatvédelmi jog területén érvényesülő, felelősségre vonásra vonatkozó követelményeit vette sorra, amelyek az Unió és tagállamai számára kötelező politikai célkitűzésekként olyan normát határoznak meg, amelynek a tagállamoknak meg kell felelniük. Az előadás középpontjába a Green Deal-t állította, amellyel a Bizottság a környezet büntetőjogi védelmét kívánja erősíteni. A most hatályba lépett uniós irányelv új követelményeket állapít meg a tagállamokkal szemben, amelyeket át kell ültetni a nemzeti (büntető)jogba. Ezek közé tartozik az új környezetvédelmi bűncselekmények bevezetésének kötelezettsége, mint például az illegális fakeskedelem büntetendő tilalma, valamint a büntetőjogi szankciók minimális felső határának meghatározása és a határokon átnyúló büntetőeljárások terén való fokozott együttműködésre való felhívás. Az uniós tagállamok kötelesek továbbá támogatni a környezeti bűncselekményeket bejelentő személyeket is. Dannecker professzor a hatékony büntetőjogi szankciók potenciális akadályának tekintette a közigazgatás kiegészítő jellegét, és rámutatott az e tekintetben szükséges intézkedésekre, például a megkerülési záradék szükségességére. A Bizottság hatékonyabb környezetvédelmi büntetőjogra vonatkozó felhívása a transznacionális szervezett környezeti bűnözés központi szerepén és azon a feltételezésen alapszik, hogy ezen a területen jelentős bűnügyi haszonra tesznek szert. Ezért fontos, hogy foglalkozzunk a környezeti bűnözés kriminológiai oldalával, a Zöld Kriminológia, nélkülözhetetlen.

Prof. Dr. Robert Kert, a Bécsi Közgazdaságtudományi Egyetem, Osztrák és Európai Gazdasági Büntetőjogi Intézetének vezetője előadásában az Európai Unió büntetőjogi, polgári jogi és közigazgatási jogi szankcióival kapcsolatos követelményeivel foglalkozott. Előadásának középpontjában a környezet büntetőjog általi védelméről szóló, a 2008/99/EK irányelv⁴ helyébe lépő, azóta 2024. május 20-án hatályba lépett Európai Parlamenti és Tanácsi irányelvre vonatkozó javaslat állt.⁵ Összehasonlította a javaslat büntetőjogi szankciókra vonatkozó rendelkezéseit a környezet büntetőjog általi védelméről szóló, 2008. november 19-i 2008/99/EK Európai Parlamenti és Tanácsi irányelvvel, és rámutatott, hogy az Európai Unió fontos hajtóereje a tagállamok környezetvédelemmel kapcsolatos büntetőjogának. Ez különösen vonatkozik egy sor új bűncselekményre, amelyekben kizárólag más államok környezetét károsítják (pl. faanyagimport), a büntetések kiterjesztésére, mint például a természetes személyekre minimálisan kiszabható szabadságvesztés felső határa és a jogi személyekre minimálisan kiszabható pénzbüntetés felső határa, valamint a tagállamok oldaláról megkövetelt hatékony végrehajtásra is.

Prof. Dr. Paulovics Anita, a Miskolci Egyetem Alkotmányjogi Tanszékének vezetője és Dr. Vetter Szilvia PhD, a Budapesti Állatorvostudományi Egyetem Állatvédelmi Központjának igazgatója a fenntartható állatjólét sajátos követelményeit mutatták be, amelyeknek Magyarországon központi jelentősége van. E tekintetben nem az állatok védelmére és jólétére, valamint a károkozás

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács javaslata a környezet büntetőjog általi védelméről és a 2008/99/EK irányelv felváltásáról szóló irányelv

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2024/1203 irányelve (2024. április 11.) a környezet büntetőjog általi védelméről és a 2008/99/EK és a 2009/123/EK irányelv felváltásáról

elkerülésére kell helyezni a hangsúlyt. Nem elég, ha az állatjólét fogalmát nemzetközileg és Európai Unióban úgy értelmezik, hogy senki sem okozhat fájdalmat, szenvedést vagy kárt az állatnak ésszerű ok nélkül. Egy ilyen "negatív" megközelítés, amely csak a károk és szenvedések megelőzésére irányul, nem megfelelő. A pozitív megközelítés előnyösebb lenne, amely az állatok státuszát az emberekével egyenlővé tenné és általános erőszakmentességet célozna meg. Ezt gazdasági, pszichológiai és kriminológiai szempontokkal lehet indokolni, amelyek egy olyan társadalom mellett szólnak, amely átfogóan mentes az erőszaktól és a szenvedéstől. A vita során hangsúlyozták az ezzel kapcsolatos jogi helyzetet: Az Európai Unió számára az EUMSZ 13. cikke előírja, hogy az Unió mezőgazdasági, halászati, közlekedési, belső piaci, kutatási, technológiafejlesztési és úrpolitikájának meghatározása és végrehajtása során az Uniónak és a tagállamoknak teljes mértékben figyelembe kell venni az állatok, mint érző lények jóléti követelményeit. Ez az egyes állatok jólétét védi, míg a fajvédelem csak az állat- vagy növénypopulációk kihalástól való megóvását szolgálja.

Az állatjólét azonban nem egyedülálló uniós célkitűzés, amelyet az EU-nak aktívan elő kellene mozdítania és támogatnia kellene. A Bizottság 2023. december 7-én új szabályokat javasolt az állatszállítás védelmére, és bemutatta a kutyák és macskák jólétére és nyomon követhetőségére vonatkozó előírásokat, amelyek egységes standardokat határoznak meg a kutyák és macskák tenyésztési létesítményekben, állatkereskedésekben és állatmenhelyeken történő tenyésztésére, elhelyezésére és kezelésére vonatkozóan.⁶ Ezen túlmenően az említett háziállatok nyomon követhetőségét a kötelező megjelölés és a nemzeti adatbázisokban való regisztráció révén javítani kell. A cél az illegális kereskedelem elleni küzdelem és a létesítményekben uralkodó állatjóléti feltételek behatóbb ellenőrzése. Ezért ezen a területen hasonló fejlemények vannak kialakulóban nemzeti szinten Magyarországon, valamint az Európai Unió más tagállamaiban és uniós szinten is, ami arra enged következtetni, hogy egységes szabványok kerülnek majd bevezetésre.

Prof. Dr. Csák Csilla, a Miskolci Egyetem Civilisztikai Tudományok Intézetének igazgatója ezt követően a lakosság ellátásában jelentkező agrárpolitikai kihívásokkal foglalkozott. Hangsúlyozta, hogy a mezőgazdaság kettős kihívással néz szembe: egyrészt élelmiszert kell termelnie, ugyanakkor meg kell védenie a természetet és a biológiai sokféleséget. A természeti erőforrások körültekintő felhasználása az élelmiszertermelésben is szükséges. A talajvédelemnek azonban van egy minőségi és egy mennyiségi funkciója: egyrészt a talaj minőségének megőrzése vagy javítása, a talajerózió ellensúlyozása, az ammónia- és nitrátszennyezés csökkentése; másrészt a mezőgazdasági területek megőrzése, ezért csak kis területet szabad kivonni a művelés alól (jelenleg 7,5 millió hektár); ráadásul az utóbbi években csaknem megduplázódott a biogazdálkodással művelt területek száma. Különösen a világ népességének gyors növekedése teszi szükségessé az élelmiszertermelés növelését is. Emellett megoldást kell találni a lejárt szavatosságú élelmiszerek felhasználására

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az állatoknak a szállítás és a kapcsolódó műveletek közbeni védelméről, valamint az 1255/97/EK tanácsi rendelet módosításáról és a 2005/1/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

is. Mindez azt mutatja, hogy szükség van a táplálkozási, gazdasági és ökológiai érdekek egyensúlyának megteremtésére, ahogyan az meg is található a Közös Agrárpolitika központi elemeként a 2023-2027-es finanszírozási időszakban. Eközben mindenképpen meg kell tartani az elért szintet, beleértve a Magyarországon alkalmazandó speciális jogszabályokat is, pl. a GMO-mentes mezőgazdaság tekintetében.

Csemáné Dr. Váradi Erika, a Miskolci Egyetem Bűnügyi Tudományok Intézetének egyetemi docense a zöld kriminológia témaköréről adott áttekintést, megvilágítva a bűnözés empirikus oldalát. Meglepő, hogy a környezeti bűnözés területe az európai kriminológiában eddig csak alárendelt szerepet töltött be, míg az angol-amerikai területen a zöld kriminológia kutatási területe csupán az elmúlt 20 évben alakult ki, mégis részletesen foglalkozik ezzel a témával. Mindazonáltal az előadó szerint nem kérdéses, hogy az empirikus megállapítások elengedhetetlenek, ha racionális bűnügyi politikát akarunk folytatni. Az előadó ezért áttekintést adott a zöld kriminológia területén az elmúlt két évtizedben végbement fejleményekről, majd kitért az előttünk álló feladatokra is.

Kijelenthető, hogy mind a politikai és gazdasági szereplők, mind a hétköznapi emberek elkövetőnek tekinthetők, és hogy az áldozatok kategóriája túl szűk, mivel a környezeti bűncselekmények következményei nemcsak az embereket, hanem a természetet is érintik. Végül világossá vált, hogy az ember és a környezet kapcsolatának magyarázatára tett kísérletek, az antropocentrizmus, a biocentrizmus és az ökocentrizmus az alapul szolgáló episztemológiai perspektívától függően eltérő válaszokhoz vezetnek a környezeti bűnözés definiálásának és szabályozásának módját illetően. Feltűnő, hogy a zöld kriminológia reformista programja ellenére alacsony az érdeklődés a környezettudomány, a környezetgazdaságtan és a környezeti etika eredményeinek a kriminológiai elméletalkotásba való integrálása iránt.

Az előadásokat két panelbeszélgetés követte. Az első panelbeszélgetés keretein belül a "Büntetőjogi klímavédelem mint kihívás, nemzeti szempontból"⁷ témája, míg a második panelbeszélgetés keretein belül a nemzeti, európai és nemzetközi kutatási perspektívák⁸ kerültek meg tárgyalásra.

3. Eredmények: Kutatási perspektívák és megközelítések a környezet- és éghajlatvédelem javítását célzó megoldásokhoz

A következőkben a megbeszéléseken elhangzottakból kiválasztott szempontok kerülnek bemutatásra, amelyekkel kapcsolatban további kutatási igény mutatkozott:

⁷ Prof. Dr. Csák Csilla, Prof. Dr. Robert Kert, Dr. Efser Erden Tütüncü (Kültür Egyetem Isztambul), Prof. Dr. Paulovics Anita, Prof. Dr. Claudia Seitz, Csemáné Dr. Váradi Erika, Dr. Vetter Szilvia; Moderátor: Prof. Dr. Dr. h.c. Gerhard Dannecker

⁸ Prof. Dr. Wolfgang Brandstetter (Bécsi Közgazdaságtudományi Egyetem), Prof. Dr. Szilágyi Ede János (Miskolci Egyetem Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Kutatóintézet igazgatója), Dr. Szalontai Lajos; Prof. Dr. Barta Judit (Miskolci Egyetem, Nemzeti Közszerológiai Egyetem); Prof. Dr. Jacsó Judit; Moderátor: Prof. Dr. Claudia Seitz

- 1) A polgárok szubjektív, kikényszeríthető jogainak az alkotmánybíróság és a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága általi elismerése a klímavédelmi intézkedések tekintetében a büntetőjogot is érinti, és felveti azt a kérdést, hogy a klíma- és környezetvédelem területén mennyiben kellene továbbfejleszteni a közösségi és egyéni jogi érdekek megkülönböztetését.
- 2) Az éghajlati vészhelyzetre való tekintettel a környezet- és éghajlatvédelem területén határokon átnyúló szolidaritásra van szükség, ami új etikai és jogi alapokat igényel.
- 3) Az Európai Unióban egyre fontosabbá váló reziliencia kérdését is be kell építeni a környezet- és éghajlatvédelemmel kapcsolatos megfontolásokba.
- 4) Ami az éghajlatvédelmet illeti, a büntetőjogi védelem szükségességét sokkal nehezebb kommunikálni, mint a környezetvédelemét, ezért az éghajlatvédelemhez az elfogadást elősegítő intézkedések elengedhetetlenek. E tekintetben a büntetőjogot úgy kell felépíteni, hogy a közigazgatás kiegészítse azt, és a fenntarthatóság és az elővigyázatosság elvét helyezze előtérbe. A vállalati szektorban a szándékos magatartás mellett a gondatlan vagy hanyag magatartást is büntetni kell. Emellett hangsúlyt kell fektetni a jogi személyek és vállalatok büntetőjogi és pénzbírsággal fenyegető felelősségére, valamint a vagyonelkobzásra és a jóvátételre - általában nem az eredeti állapot helyreállításának, hanem a leginkább környezetbarát állapot kialakításának formájában.
- 5) Az Európai Unió tagállamain kívül zajló környezetpusztító gyakorlatokat (pl. az esőerdők kiirtása) büntethetővé kell tenni a tagállamokban, hogy az Európai Unióból származó, nem európai országokban bűncselekményt elkövető vállalatok ellen az Európai Unióban is büntetőeljárás indulhasson. Nem elegendő a büntetőjog területi hatályára vonatkozó nemzeti szabályok kiterjesztése, mivel a kettős inkrimináció - a belföldi és a külföldi büntethetőség - gyakran előfeltétele a büntetőjog alkalmazásának (a büntetőjogi külföldi vonatkozású normák).
- 6) Meg kell fontolni az Európai Ügyészség hatáskörének kiterjesztését a környezet- és éghajlatvédelmi bűncselekményekre.
- 7) A környezeti kriminológia területén jelentős hiányosságok vannak, mind a mennyiségi, mind a minőségi felmérések tekintetében. A mennyiségi adatok hiánya kevésbé jelentős, mint azt gyakran feltételezik, mert a jogpolitikai intézkedésekhez elegendő lehet, ha a bűnözői magatartás megléte minőségi vizsgálatokkal – például az EU-ban gyakran végzett szakértői felmérésekkel – bizonyítható, még akkor is, ha az ilyen magatartások gyakorisága látens marad, vagy a végrehajtás típusa és módja gyakran nem tisztázható, pl. hogy szervezett bűnözésről van-e szó, és ha igen, milyen mértékben.
- 8) Jogpolitikai szempontból különösen fontosnak bizonyult, hogy az élet alapjainak védelme nem lehet csupán nemzeti probléma, így a környezetvédelmi jog kérdései a nemzetközi jog, az uniós jog és a nemzeti jog ütközési zónáiban merülnek fel.
- 9) A környezetvédelmi büntetőjognak a közigazgatási jogi kiegészítő jellege olyan közigazgatási jogi rendelkezéseket tesz szükségessé, amelyek megszüntetik a szancionálás hiányosságait. Ehhez a jogellenesen megszerzett engedélyekre, a

- jogszabályokat megkerülő cselekmények nyilvántartására, valamint a környezetvédelmi jogi engedélyek határokon átnyúló hatására és azok korlátaira vonatkozó külön szabályozásra van szükség.
- 10) Az emberi jogok emberiségen túli védelmének kérdését tovább kell folytatni, és a büntetőjog számára használhatóvá tenni. Folytatni és elmélyíteni szükséges az ököcidium nemzetközi büntetőjogi tényállásának bevezetésére irányuló megfontolásokat.
 - 11) Az ENSZ és az OECD által a vállalatok számára előírt gondossági kötelezettséget ki kell használni a környezetvédelmi megfelelés és a reziliencia érdekében.
 - 12) Az ellátási lánc felelősségének kialakítása eddig erősen a francia jogszabályokhoz igazodott (Loi n° 2017-399 du 27 mars 2017 relative au devoir de vigilance des sociétés mères et des entreprises donneuses d'ordre), amelyet, habár az NGO-k előnyben részesítettek, jogi szempontból mégis felülvizsgálatra és kiegészítésre szorul.
 - 13) Az Európai Unió tagállamai, például Lengyelország és Magyarország, amelyek hajlamosak az Európai Unióban sajátos utakat járni, és saját jogi kultúrájukra hivatkoznak, nem kérdőjelezik meg az élet alapjainak, különösen a víznek a közös védelmének szükségességét. Ez más szakpolitikai területekhez képest, ahol az európaizálódás sebessége eltérő lehet, megkönnyíti az Európai Unió egységes és összehangolt cselekvésének megvalósítását. Ezt a lehetőséget ki kell használni a közös és összehangolt fellépés megvalósítása érdekében az éghajlat- és környezetvédelem területén.
 - 14) A téma nemzetközi dimenzióját – amely különösen az ökológiai bűncselekmények nemzetközi jogi tényállásának megteremtéséről szóló vitákban mutatkozik meg – figyelembe kell venni. Ennek érdekében fokozottan támaszkodni kell a nemzetközi tárgyalások terén szerzett tapasztalatokra és szakértelemre, hogy egy, az Európai Unión túlmutató nemzetközi környezet- és klímavédelmi politika érvényre juttatható legyen.

Irodalomjegyzék

- Az első Humboldt ülésen elhangzott előadások az alábbi folyóiratban jelentek meg: *European Integration Studies*, Vol. 17. No. 1. (2021) (<https://ojs.unimiskolc.hu/index.php/eis/issue/view/33>);
 - A második Humboldt ülésen elhangzott előadások az alábbi folyóiratban jelentek meg: *European Integration Studies*, Vol. 19 No. 2 (2023) (<https://ojs.unimiskolc.hu/index.php/eis/issue/view/169>).
-